رسالۂ سلوک

از

حضرت میر نعمان رحمۃ اللہ علیہ

(خلیفہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ)

و

مشائخ طرقِ اربعہ

از

حضرت خواجہ باقی باللہ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

(کہ از بیاض ایشاں حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ نقل فرمودہ بودند)

شائع کردہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفیٰ خاں، سندھ یونیورسٹی

۱۳۸۹
سنہ
۱۹۶۹

رسالۂ سلوک

از

حضرت میر نعمان رحمۃ اللہ علیہ

(خلیفہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ)

و

مشائخ طُرقِ اربعہ

از

حضرت خواجہ باقی باللہ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ

(کہ از بیاض الیشان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ نقل فرمودہ بودند)

شایع کردہ

پروفیسر ڈاکٹر غلام مصطفٰے خاں سندھ یونی ورسٹی

سنہ ۱۳۸۹ھ

۱۹۶۹ء

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

مقدمہ

حضرت میر محمد نعمان علیہ الرحمہ ابن میر بزرگ "شمس الدین بدخشانی رحمۃ اللہ علیہ در حدود ۹۷۷ھ در سمرقند ولادت یافت و از ایام طفولیت در علوم ظاہری تکمیل یافتہ در بلخ از حضرت امیر عبد اللہ عشقی رحمۃ اللہ علیہ فیوضِ باطنی حاصل نمود و بعد ازاں بہ حضرت قطب المحققین خواجہ محمد باقی باللہ قدس سرہٗ بہ دہلی آمدہ از ایشان مستفیض شد۔ چون آن حضرت قدس سرہٗ سلوکِ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ را مکمل کردہ خلافتِ خود ارزانی داشت و ایشان را بہ سرہند مرخص فرمود، میر محمد نعمان علیہ الرحمہ را برائے استفادۂ باطنی ہمراہ کرد۔ تا حضرت میرؒ در ۱۰۱۸ھ خلافت حاصل کرد و حسب الامر بہ برہان پور روانہ شد۔ ولے در آنجا مشائخ از طریقِ دیگر (چون شیخ محمد فضل اللہ و شیخ عیسیٰ رحمۃ اللہ علیہما الرحمہ) موجود بودند، این طریقِ نقشبندیہ از حضرت میرؒ ترویجے نیافت۔ پس او بخدمت حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ مراجعت نمود۔ بارِ دیگر آنجا رفت و آن بار ہم کامرانی نہ دید۔ پس بمرتبۂ ثالث حضرت ایشانؒ مشخت آن شہر امر فرمودند و این مرتبہ بنوعے مجلسِ حضرت میرؒ در گرفت کہ مردمان چون مور و ملخ گرد آمدند و از دور نظارہ کردہ بہ جذبے و حالتے در آمدند۔ بدین کثرتِ عقیدت مندانِ پادشاہ وقت (جہانگیر) خائف شد۔ پس حکم فرمود کہ وے را از برہان پور بہ اکبر آباد (آگرہ) روانہ کنند۔ حضرت میرؒ آنجا رفتہ در رشد و ہدایت کشود و فیضِ باطنی را عام کرد۔

بر وصال حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ (مانند حضرت ہاشم کشمی علیہ الرحمہ) ۹۳ قطعات و فقراتِ تاریخی نوشت۔ و غالباً در ۱۰۶۰ھ وفات یافت۔

حضرت میرؒ را حضرت امام ربانی قدس سرہٗ در مکتوبات شریفہ خود بدین کثرت یادی کردند:-

دفتر اول :- ۱۱۹-۱۲۰-۱۲۱-۱۷۳-۱۷۹-۱۹۰-۲۰۴-۲۰۹-۲۱۱-۲۲۴-

۲۲۸-۲۵۷-۲۶۱-۲۸۱-۳۱۲-

دفتر دوم :- ۴-۶۲-۹۲-۹۹-

دفتر سوم :- ۱-۴-۵-۹-۱۰-۱۲-۱۵-۱۸-۱۹-۲۱-۲۴-۲۶-۳۰-۳۶-۴۲-۴۹-۵۲]

برادر کلان حضرت میرؒ اعنی سعد الدینؒ فرزندان محمد امین و عبد اللہ ہم از حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ مستفیض گشتند۔ بہ حضرت ہاشم کشمیؒ (صاحب زبدۃ المقامات) دختر حضرت میرؒ منسوب بود و حضرت شیخ بدر الدین ابن شیخ ابراہیم سرہندیؒ از فرایش حضرت میرؒ حضرات القدس را تالیف نمود۔

حضرت مولانا حافظ محمد ہاشم جان سرہندی مدظلہ (ٹنڈو سائیں داد سندھ) را خیلے متشکر ہستم کہ این رسالہ سلوک از حضرت میر نعمان علیہ الرحمہ برائے اشاعت مرحمت فرمودند جزاہم اللہ احسن الجزاء۔

رسالہ دوم "مشایخ طرق اربعہ" کہ از صفحہ ۴۲ آغاز می شود در باب سلاسل حضرت خواجہ باقی باللہ دہلوی قدس سرہٗ ہست کہ از بیاض الیشان حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہٗ بدست خود نقل فرمودہ بودند و حالا آن از نسخہ خطی ہست کہ در کتاب خانہ نور المشایخ علیہ الرحمہ در کابل (افغانستان) محفوظ است۔

فقط والسلام

احقر۔ غلام مصطفےٰ خان بسندیونی ورسٹی

دوشنبہ ۱۱ر شوال المکرم ۱۳۸۹ھ

بسم اللّٰہ الرحمٰن الرحیم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلٰی عِبَادِهِ الَّذِیْنَ اصْطَفٰی۔ امّا بعد فقد قال رسولُ اللّٰہِ صلی اللّٰہ علیہ وعلٰی آلہٖ وسلّم اِنَّ اللّٰہَ یَبْعَثُ لِھٰذِہِ الْاُمَّۃِ علٰی راس کلّ مائۃ سنۃ مَن یُجَدِّدُ لَھَا دِیْنَھَا۔ رواہ ابوداؤد والحاکمُ وَالبیہقیُ۔ مراد از من جماعت ہست و آن نزد علمای ظاہری جماعتے ہست از مفسران ومحدثان وفقہای کہ از کمالِ تابعیت بدرجۂ متبوعیت رسیدہ اند و باعثِ اعلای دینِ متین بہ استخراجِ جزئیات از کلیات و اشاعتِ آن بر کافۂ مخلوقات گردیدہ۔ و ہیچ شکے نیست کہ این قسم علماء در ہر زمان موجود ہستند۔ و آن نزدِ علمای باطنی جماعتے ہست کہ از تمام تقلیدیہ مرتبۂ تحقیق فائز گشتند و تربیت خاص و تہذیب باختصاص در بابِ وصول و ایصال بحق جل وعلا مقرر کردند۔ و این نوع اولیا نیز کہ علمای ربانی اند در ہر زمان موجود می باشند اما آن ذاتِ معین کہ جامع کمالاتِ صوری ومعنوی و وارثِ مراتبِ ظاہری و باطنی باشد بالاتفاق ہر ہمہ مجدد خواہد بود۔ و آن حدیث متفق علیہ کہ لَا یَزَالُ مِنْ اُمَّتِی اُمَّۃٌ قائمۃ

بِامرِاللّٰہِ تعالیٰ لَایَضُرُّھُم مَن خَذَلَھُم وَلَامَن خَالَفَھُم حَتّیٰ یَاْتِیَ اَمرُاللّٰہِ وَھُم عَلیٰ ذٰلِکَ۔ نزد علماے صوری محمول بر سائر علماے شریعت و طریقت ہست کہ بمرتبۂ تحقیق فائز شدہ اند و تخصیص بمائتہ نہ دارند۔ وہمچنین نزد علماے معنوی محمول ہست بہ سائر اولیا کہ کارگزاران عالم ہستند از ابرار و اخیار و ابدال و اقطاب و اغواث و نجوم و جز ہا بذ مشرب محمدی واصل گشتند و تخصیص بہ صد سال نہ دارند۔

بدانکہ در احادیث قدسی وارد ہست اِنَّ فِی جَسَدِ بَنِی اٰدَمَ لَمُضغَۃً وَفِی المُضغَۃِ فُوَادٌ وَفِی الفُوَادِ ضَمِیرٌ وَفِی الضَّمِیرِ سِرٌّ وَفِی السِّرِّ خَفِیٌّ وَفِی الخَفِیِّ اَخفیٰ وَفِی الاَخفیٰ اَنَا۔ و در اخبارِ نبوی آمدہ ہست کہ اِنَّ فِی جَسَدِ ابنِ اٰدَمَ لَمُضغَۃً اِذَا صَلَحَت صَلَحَ الجَسَدُ کُلُّھَا وَاِذَا فَسَدَت فَسَدَ الجَسَدُ کُلُّھَا اَلَا وَھِیَ القَلبُ۔ و این حدیث بالتصریح دال ہست بر آنکہ قلب در عالم اجساد ہمین مضغہ الیست کہ مظہر حقیقتِ جامعہ ہست ھٰذَا عِندَ الاَکثَرِ وَاَمَّا عِندَ البَعضِ مضغہ اشارت بہ قلب مدوّرست کہ اتم الدماغ ہست و درست ہست۔

بدانکہ طریق موصل الی اللہ بعدد انفاس خلائق ہست واز انجملہ طریقے کہ اقرب و اسہل ہست طریق علیہ نقشبندیہ ہست بواسطۂ التزام متابعتِ سنت سنیہ علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ و اجتناب از بدعت نا مرضیہ چہ ایشان کہ نہایت در بدایت ایشان مندرج گشتہ ہست و حضور ذات و آگاہی ایشان دوام پیدا کردہ۔ آرے و دین طریق کہ معمولِ صحابہ کرام ہست علیہم الرضوان افاضہ و استفادہ انعکاسی ہست و

صحبت و محبت شیخ مقتدا با رعایت آداب کافی۔ و اذکار و اشغال ممد مہت و معاونات ہست و لیس ریاضتے کہ درین طریق مفید ہست اتباع سنتِ سنیہ ہست فحسب بدانکہ اول یاد کردن ہست و آن عبارت ہست از تکرار اسم ذات در محلہاے لطائفِ خمسہ بہ این طریق کہ اولاً زبان را بکام چسپانده و بجمع ہمت متوجہ قلب صنوبری کہ در پہلوے چپ واقع ہست کرده و لفظ مبارک اللہ کہ اسم ذات ہست در دل بہ طریقِ خطره بگزارد و بہ زبانِ دل این لفظ معظم بگوید بے آنکہ صورتِ دل را تصور کند و نفس را بند نہ کند بلکہ بطورِ خود می آورده باشد و از اسم معظم ملاحظۂ ذات بیچون و بیچگون تواند کرد و ہیچ صفت ملاحظہ نہ نماید تا از علوے ذات بہ تخصیص صفات تنزل نہ نماید و از تنزیہِ ذاتی بہ تنزیہ صفاتی نہ گراید۔ چون درین ذکر قلب ملکہ حاصل شود و یاد حق بدل صفتِ ذاتیۂ سالک شود۔ یعنی چنانچہ سامعہ را شنوائی و باصره را بینائی مثلِ غیر منفک ہست ہمچنین دل را یاد حق لازم بین گردد۔ پس متوجہ بہ دستور گذشتہ بجانب محل روح کہ در زیرِ پستان راست کہ محاذی دل ہست گردد و اسم ذات بہ زبانِ روح تکرار نماید تا آنکہ این ذکر نیز دوام یابد و صفتِ ذاتیہ گردد۔ پس بہ مقامِ سر کہ بفاصلہ چہار انگشت از دل بسوے سینہ واقع ہست متوجہ بدستورِ سابق شده ذاکر سازد۔ پس بمقامِ خفی کہ بمقابلہ چہار انگشت از محل روح بہ طرف سینہ واقع ہست متوجہ شده ذاکر سازد۔ پس بمقامِ اخفیٰ کہ در وسطِ صدر ہست متوجہ شده ذاکر بذکرِ اسم ذات سازد۔ پس بجانب دماغ کہ محل نفس و حواس ہست متوجہ شده ذاکر سازد۔ پس بہ سلطان الذکر مشغول شود۔ و آن عبارت ازین ہست کہ دم دراز کشد

وورد از کشیدن دم ذکر را در ہمہ محلہائے مذکورہ ملاحظہ نماید تا آنکہ این ذکر در تمام بدن جاری گردد بلکہ در خارج نیز پیدا گردد وصفت ذاتی گردد واین را یادداشت اسمے نیز گویند۔

بدانکہ بعد از جاری شدن ذکر در لطیفۂ قلب نفی واثبات نیز گفتہ باشد بہ این طریق کہ نفس از ناف بردارد والف لا بہ تارک ساند وہائے الٰہ بر دوش راست وہائے الا اللہ بر دل۔ وطاق اختیار کند تا بست ویک بلکہ زیادہ بر آن یکدم بگوید لیکن طاق باشد نہ جفت۔ لہٰذا این را وقوفِ عددی گویند۔

بدانکہ عالمِ کبیر کہ عبارت است از جمیع مکونات چہ عالمِ امر چہ عالمِ خلق۔ پنج ازان عالمِ خلق است کہ نفس وعناصر اربعہ باشد۔ وپنج ازان عالمِ امر کہ قلبِ کل وروحِ کل وسرِ کل وخفیٔ کل واخفیٔ کل باشد۔ چنانچہ اصولِ عناصر در عالمِ خلق است ہمچنان اصولِ لطائفِ خمسہ فوقِ عرش در عالمِ امر است۔ وعرش منتہائے عالمِ خلق است و فوقِ آن مقامِ قلب است وفوقِ آن روح وقس علیٰ ہذا۔ وعالمِ صغیر عبارت از انسان است کہ مرکب از اجزائے عشرہ است چہ بعد از تسویہ قالب چیزے از ہر لطیفہ از لطائف خمسہ بہ تعشقے بہ این اجزائے عناصرِ جسمانی دادہ از فوق العرش فرود آوردہ درین مجموعہ جمع ساختہ تا کہ ہیئتِ وحدانی کہ نسخۂ جامع وبمشابہ فاتحۃ الکتاب است از کتاب کائنات مرتب شد۔

بدانکہ این لطائفِ خمسہ کہ از عالمِ امر اند نہ داخل در جسد اند و نہ خارج

و نہ تعلیق دو نہ منفصل بلکہ معیتی دارند با تمام جسد و توابع آن۔ لیکن چون بعضے اجزاے جسد را مظہریت زیادہ بر بعضے دیگر ہست و تفاوت در مظہریت آنہا نیز متفاوت است تفاوتِ استعدادِ سالکان لہٰذا بعضے مقام روح برائے تسہیل امر بر طالبان در زیر پستان راست کہ مقابل زیر پستانِ چپ مقامِ قلب ہست مقرر کردند علیٰ ہٰذ القیاس برائے رعایتِ سالکان مقام ذکرِ سر بمقابلہ چہار انگشت از مقام قلب کہ اسرار را با قلوب مناسبتِ تام ہست مقرر کردہ اند و از مقابل آن کہ بفاصلہ چہار انگشت از مقامِ روح بجانب صدر باشد مقام خفی مشخص کردہ اند و مقام اخفیٰ در صدر کہ کنز الرحمٰن ہست مقرر نمودہ اند و بعضے سالکان بموجب تفاوتِ استعدادِ خود ہا مقام سر در مقرر کردہ اند و قولِ بزرگان کہ صدور الاحرار قبور الاسرار دلیل یافتند و خفی را در پیشانی و اخفیٰ را در فرقِ سر مقرر ساختند و نفس را در زیرِ ناف مقامِ معین یافتند و حدیث اعدا عدوک نفسک التی بین جنبیک دلیل یافتند و در طریقِ سابقہ مقام نفس در سر ہست برائے آنکہ اخر ما یخرج عن رؤس الصدیقین حب الجاہ پس ہرگاہ حب جاہ کہ صفتِ ذاتیہ نفس ہست در سر باشد اغلب کہ موصوف آن نیز در ہمانجا باشد فتامل۔ و بعضے حضرات مقام خفی در سوادِ اعظم کہ منشا سواد العین مشخص نمودہ اند و مقامِ اخفیٰ در قفا کہ در پس نقطہ سویداے مردمک دیدہ ام الدماغ مشخص کردند فافہم و اگر بعضے حضرات این لطائف را مکانے مشخص نہ فرمودہ می فرمودند کہ بامکانیند و بے مکانیند بمعنی کہ نہ از قبیلِ معیت مکان یا مکان ہست بل بمعنی

کہ بے کم و کیف است فافہم

بدانکہ اصل لطیفۂ قلب تجلی فعل و تکوین حق است یعنی افعال را با ثرہا منسوب بحق یابد و لیس و تعلیم وجدانی معلوم نماید کہ لافاعل غیر اللہ و فناے قلب در ینجا رسید و علامت او آن است کہ تعلق علمی و حبی بغیر حق نماند یعنی ماسوی بنوعے فراموش از دل او شود کہ اگر عمرہا بہ تکلف خواہد کہ ماسوائے حق را بخاطر بگذراند نتواند در خاطر گذراند۔ چنانچہ علم اشیاء از وے زائل شدہ است حب اشیا و نیز بطریق اولیٰ زائل شدہ باشد و لون قلب را زرد مقرر کردہ اند۔ چون سالک بفناے قلب می رسد داخل اولیاء اللہ می شود و این لطیفہ زیر قدم حضرت آدم است علی نبینا و علیہ السلام۔ پس ہر کہ آدمی المشرب است وصول او بحق تعالیٰ از راہ ہمین لطیفہ خواہد بود۔

و نیز بدانکہ اصل لطیفۂ روح صفات ثبوتیہ حق است کہ یک قدم از مرتبۂ فعل بحضرت ذات اقرب است۔ سالک بعد حصول فناے لطیفۂ روح ہمہ صفات ثبوتیہ بحق تعالیٰ منسوب خواہد یافت و تعلیم وجدانی معلوم خواہد کرد کہ لاحیی و لاعلم و لامرید الا اللہ تعالیٰ و نحوھا۔ و لون این لطیفہ نور سرخ مقرر کردہ اند و ولایت این لطیفہ زیر قدم حضرت ابراہیم است کسیکہ ابراہیمی المشرب است از راہ ہمیں لطیفہ بحق سبحانہ خواہد رسید و صاحب این مشرب را استعداد دو درجہ از ولایت بیگانہ است الا بعنایت قاسی۔

و نیز بدانکہ اصل لطیفۂ سر صفات سلبیہ است کہ یک قدم از مرتبۂ صفات ثبوتیہ بحضرت ذات اقرب ہستند و بعد حصول فناے این لطیفہ صفات سلبیہ بحق تعالیٰ منسوب

می یا شد و بعلم وجدانی می یابد هُوَ الَّذِیْ لَیْسَ کَمِثْلِہٖ شَیْئٌ۔ ونحو ذٰلک فافہم
ونور این لطیفہ سفید مقرر کردہ اند۔ وولایتِ این لطیفہ زیرِ قدمِ حضرت موسیٰؑ است
وصاحبِ این لطیفہ بولایت از ہیچگانہ طے کردہ اِلّا بقسمی قاسی۔

وہر بدانکہ اصل لطیفۂ خفی شیونات ذاتیہ ہست کہ یک قدم بذات اقرب ست
ونور این لطیفہ سیاہ مقرر کردہ اند وولایتِ این لطیفہ زیرِ قدمِ حضرت عیسیٰ ہست۔ ہرکہ
عیسوی المشرب ہست راہ وے بجانبِ قدس از ہمیں لطیفہ خواہد بود۔ صاحبِ این
ولایت صاحبِ چہار درجہ ولایت از ہیچگانہ خواہد بود اِلّا بقسمی قاسی ومناسبت
تمام بہ حضرت اجمال دارد۔

وہر بدانکہ اصل لطیفۂ اخفیٰ مرتبہ الیست کہ کالبرزخ ہست در میانِ مرتبۂ تنزیہی
ودر میانِ احدیتِ مجرد وفناے این لطیفہ مربوط بہ تجلی ہمان مرتبۂ مقدسہ ہست ونور این
لطیفہ را سبز مقرر کردہ اند۔ وولایتِ این لطیفہ زیرِ قدمِ حضرت خاتم الرسل ہست علیہ وعلیہم
الصلوٰۃ والسلام۔ صاحبِ این مشرب را بالذات استعدادِ حصولِ مراتبِ ہیچگانہ از ولایت است
بدانکہ از حضرت شیخؒ منقول ہست کہ اداے نماز صبح در وقت غلس مثمر فناے اخفیٰ
ہست فاحفظ

وہر بدانکہ این لطائفِ خمسہ جزئی را بلطائف کلی برسانی و بلطائف کلیہ بیاد ذات
مسمیٰ متوجہ باش یعنی مسماے اسم اللہ را بے کیف وبے واسطۂ لفظ ومعنی متوجہ شود تا حضور

ؒ یعنی حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ

وشہود ولوز مسمے میسر گردد۔

ونیز بدانکہ انچہ دریجا مکشوف و مشہود می گردد فی الحقیقت ظلال اسماے الٰہی است و این ظلال را نہایتے نیست۔ بسا سالک ظلال را اصل دانستہ بہ معبودیت پرستیدند اَعاذَنَا اللہ سبحانہ من ذٰلک

نیز بدانکہ نور نفس بعد از تزکیہ بے رنگ و بے کیف ہست فافہم۔

ونیز بدانکہ عروج لطائفِ خمسہ کلیہ تا دائرۂ اوّلی از سہ دوائر ولایت کبرے کہ متضمن سہ دائرہ ویک قوس ہست خواہد بود۔ چون ازان ترقّی واقع شود معاملہ با نفس خواہد افتاد و فنائے اتم وبقائے اکمل واطمینان نفس وانشراح صدر و اسلام حقیقی وارتقاء بہ مدارج رضا واقع خواہد شد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود معاملہ باعنصر ناری وعنصر ہوائی وعنصر آبی خواہد افتاد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود معاملہ بہ اجزاے ارضی کہ در کمالِ نبوت ہست خواہد افتاد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود در ہیئتِ وحدانی کہ در حقیقت کعبہ ہست معاملہ خواہد افتاد۔ وچون ازان مقام نیز ترقی واقع شود در کمالاتِ رسالت وعارفیت ومحبوبیت وخاتمیت وحقیقتِ قرآنی وحقیقتِ صلوٰۃ ومعبودیتِ صرفہ وذاتِ بحت سیر خواہد افتاد کو نظری باشد فی الاخیرین۔

ونیز واضح باد کہ انچہ نوشتہ شد در قرب ولایت ہست والّا در قرب نبوت کہ اقرب الطرق ہست نسیان ما سوی اللہ وسلب افعال وسلب صفات و نحو ذٰلک فی ما حاصل ہست و ما سوا ہمچنید دیدہ اند حب او را در خاطر جا نہند وصفات وافعال را ہم خود عاریت بینند

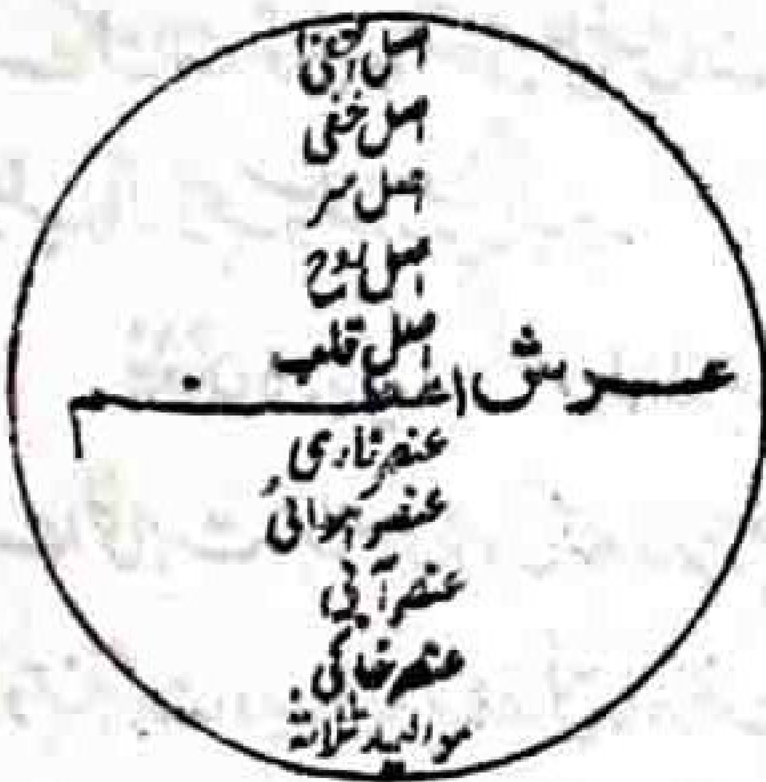
وامانات عاریتی را بہ صاحب امانات بسپارد تا فنائے درست حاصل آید پس لباس امانات عاری پوشیدہ بعدل در عناصر و عبدیت ذات الٰہی علیٰ وجہ الاستوار مشغول باشد و اعلائے کلمۃ اللہ تعالیٰ والشفقۃ علیٰ خلق اللہ والدعوۃ الی اللہ واتباع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم در پیش گیرد۔

فائدہ۔ باید کہ در گفتن لا الٰہ ہمہ لطائف آفاقی وانفسی وہمہ اصول لطائف کہ ظلال اسمائے الٰہی ہست وہمہ اصول اصول کہ صفات سلبی وشیونی است وہمہ شیونات ذاتی وہمہ اعتبارات ذاتی وہمہ حیثیت وجدانی وہمہ حقائق را در تحت لا بیارد و الا اللہ گویان توجہ باحدیت مجردہ بل بذات بحت کہ تجرد است وتجردات از تجردات نیز در انجا معطل است نماید و محمد رسول اللہ گویان غاشیہ عبدیت و بندگی ومتابعت و سر افگندگی یا رعایت اعتدال در عناصر پرورش گیرد کہ این راہ راہ اقرب بہ قرب نبوت است فافھم

ودرین راہ بغیر از اتباع شرع محمدی علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والسلام ریاضتے نیست وبغیر از صحبت با مرشد کامل مکمل وبا دوستان معنوی وبغیر از اعلائے کلمات الٰہی خالصاً لوجہ اللہ تعالیٰ دوائے وشغلے نہ۔ این ہمان راہ است کہ بعد از تابعین و تبع تابعین رو باستتار آوردہ بود۔ بعد از مضی ہزار سال باز بظہور آمد طوبیٰ لمن وجدھا ولمن ھداھا

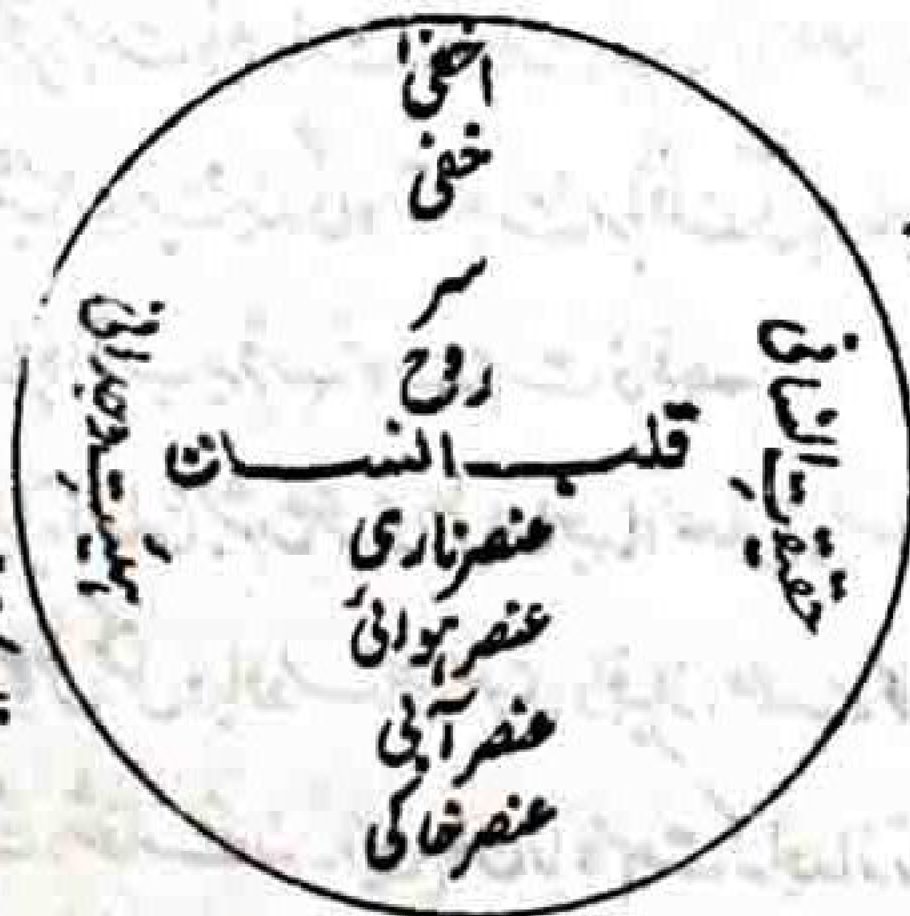
دنیز بدانکہ فنائے کہ در قرب نبوۃ است جدا است وفنائے کہ در ولایت کبریٰ است بر ظلال یا اصول جدا است وفنائے کہ در فنائے لطائف خمسہ است جدا است۔ فافہم۔

عالمِ کبیر یعنی کائنات

بدانکہ الحال شروع بہ تفصیل سیر بہ طریق بیان دوائرکہ اصل ہست در وجدان نمودہ خواہد شد فافہم.

عالمِ صغیر یعنی انسان

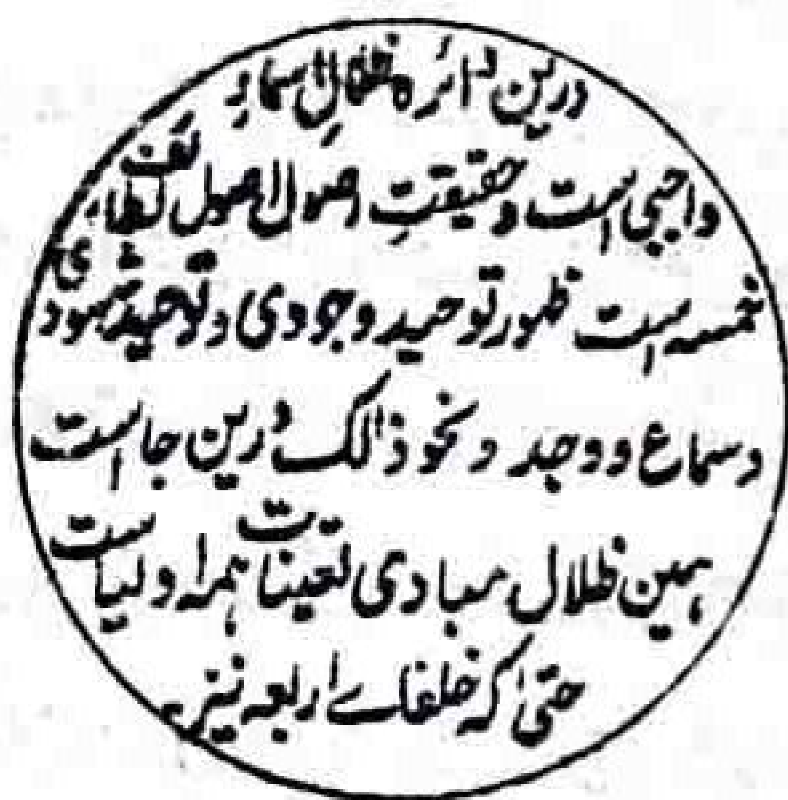

بدانکہ انسان من حیث صورت حائل امورِ عشرہ جزئی ہست لکن بعد ردّ الفروع الی الاصول جامع اصول و فروع است و حاوی جزئیات و کلیات و ممتاز ہست بفوائد جزو ارضی و ہمہ اریج ہیئتِ وجدانی۔

بدانکہ بعضے از اولیاء ہر دو دائرہ را قسمے ساختہ اند چنانچہ عقل کل و عقل جزو و نفس کل و نفس جزو ہیولاے کل و ہیولاے جزو طبیعت کلیہ و طبیعت جزئیہ و صورت کلیہ

وصورتِ جزئیہ وظلِ مطلق وظلِ مقید ومرتبۂ سیادتِ کلیہ وجزئیہ ومرتبۂ جامعیتِ کلیہ و
جزئیہ نیز داخل کردند۔ کلیہ فی العالمِ کبیر

دائرۂ ولایتِ صغریٰ

وجزئیہ فی الانسان من حیث الخلقۃ۔
والجمعیت فی الانسان الاکمل فرادیٰ
فرادیٰ ومجموعہ مجموعہ وبالوحدانیہ
العظمیٰ والوحدۃ الکبریٰ فافہم۔
ودرین مقام دوامِ ذکرِ خفی
وفناءِ ذکر وذاکر در مذکور وکثرتِ
مراقبات ومشاہدات واکتفاء فرائض وسننِ مؤکدہ مقامِ اقطاب واغواثِ
اولیاء ہست۔

بدانکہ ہمین ظلالِ اسماء مبادیِ تعیناتِ اولیاء ہست۔ چنانچہ ذواتِ اسماءِ
واجبی مبادیِ تعیناتِ انبیاء ہست علیٰ نبینا وعلیہم الصلوٰۃ والسلام۔

بدانکہ حق تعالیٰ را غناءِ ذاتی ہست از عالم وعالمیان کہ اِنَّ اللّٰہَ لَغَنِیٌّ عَنِ
الْعَالَمِیْنَ۔ وبا وجود غناءِ ذاتی اندراصفاتے ثابت ہست کہ واسطہ فیوضِ کائنات ہست
بدواتہا وظلالہا۔ چہ اگر اسماء صفات نمی بود کائنات از کتم عدم بہ وجود نمی آمد واستفاضہ
وافاضہ آناً فآناً بتوسطِ آنہا ہست۔ پس وجود وظہور ولوازمِ وجود وظہور بہ آنہا ہست
وواسطہ افاضہ واستفاضہ کلیہ قیومِ الزمان وقتی ہست وجزئیہ کافہ اولیا مدارِ نظام

وانتظامِ عالم و عالمیان اند۔

بدانکہ ہر اسمے از اسماءِ الٰہی بمنزلہ کلی ہست و ظلالے کہ پیدا از آنہا آمدہ اند بمنزلہ جزئیات اند۔ پس ہر اسم کلی مبداءِ تعین نبی ہست از انبیاء و ہر ظلال جزئی مبداءِ تعینِ ولی از اولیاء اللہ۔ و ہر جزئی منسوب شود بسوے کلی خود این ہست معنی محمدی المشرب و موسوی المشرب و عیسی المشرب عند البعض۔ و طریق ہر یکے از اولیاء در وصول بجانبِ حضرتِ ذات طریق ہمان نبی ہست بالتبعیۃ الا القیبر قاسر۔ و نزد کمل اولیاء محمدی المشرب عبارت ازان جوانمرد ہست کہ از راہ حب لحوق او بحقیقۃ الحقائق می شود۔ پس سیر او در ما فوق حقیقۃ الحقائق و نزولِ او نیز در حقیقۃ الحقائق باشد فہم من فہم۔

و نیز بدانکہ متابعانِ انبیاء از کمالِ متابعت از جزئیت بر می آیند و بکلیت می رسند و لو بالتبعیۃ و از مرتبہ کلیۃ بکلی الکلیات کہ حقیقۃ الحقائق ہست نیز می رسند۔

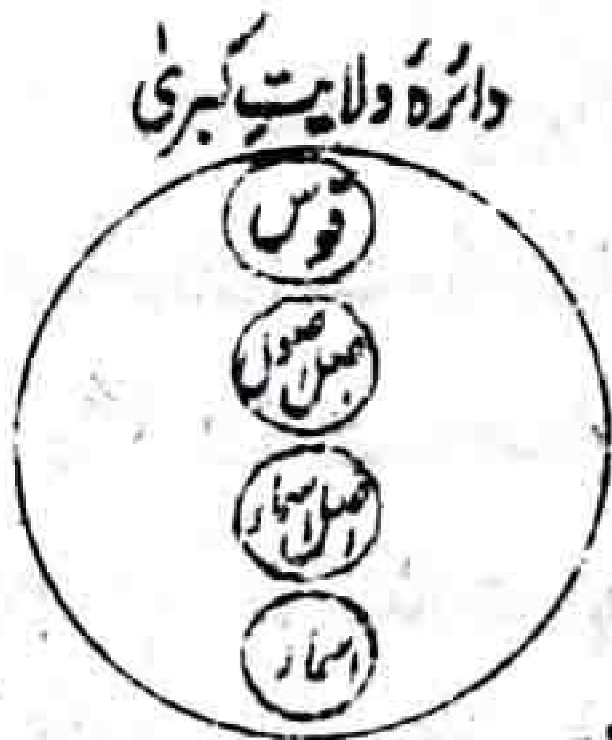
و نیز بدانکہ ولی محمدی المشرب بکمالِ متابعت بمرتبہ می رسد کہ فوقِ مراتبِ متبوعات ہست من وجہ اگرچہ از اصالت بہرہ ندارد۔

و نیز بدانکہ ہمہ انبیاء از راہِ مربیانِ خود کہ اسماءِ الٰہی اند وصول بخدائے تعالیٰ میسر دارند و از راہِ اسم اجمع کہ اللہ مربی آن سرور ہست صلی اللہ علیہ و آلہ و صحبہ و سلم وصول دارند بالتبعیۃ۔ بدانکہ درمیانِ تبعیتِ انبیاء درین مرتبہ و تبعیتِ اولیای محمدی المشرب درین فرق بسیار ہست من وجہ چنانچہ درمیان تبعیتِ اولیاء درین مرتبہ و اصالتِ انبیاء در مراتبِ خود فرق ہست بیشمار من وجہ۔ مختصر آنکہ اگرچہ تابعان را بمتابعت در مرتبہ

حقیقۃ الحقائق چیزے است کہ بدست می آید فوقِ این مرتبہ ہست کہ بالاصالۃ متبوعان را بدست می آید لیکن المتبوع متبوعٌ والتابع تابعٌ ۔

ونیز بدانکہ برآمدن از اسمِ کلی کہ مربیِ نبی اوست بجذبۂ محبت حقیقتِ محمدی علیٰ صاحبہا الصلوٰۃ والتحیہ کہ ابجع ہمہ کلیات ہست محقق ہست و اطلاع یافتن بر کلیاتِ دیگر نیز بوساطتِ حقیقۃ محمدی ممکن و این از قبیلِ وصول باجزئی کلی است چراکہ ہمہ کلیات کہ مبادی تعینات انبیاء ہست جزئیاتِ حقیقتِ محمدی است نہ از قلبِ حقائق ۔ فلاحظ ذٰلک ۔

دائرۂ ولایتِ کبریٰ

سیرِ ولایت سائر اولیا تا دائرۂ اولیٰ است وبس

بدانکہ مراد بہ اسماء وصفات درینجا صفاتِ ثبوتیہ زائدہ است نہ صفاتِ ثمانیہ و صفاتِ سلبیہ ۔ و دو دائرہ ویک قوس در ولایتِ انبیاء است علیٰ نبینا وعلیہم السلام ۔

بدانکہ چون سالکے در امانات بہ حصول نمود عدم جزئی خود بعلم صرف کلی رسانیدہ عین ما ندادرا نہ اثر و نجات از توہم و از آفاق و انفس و از ظلال بالکل حصول پیوست پس تجلی ترقی کہ در ولایتِ صغریٰ منتہی حد وقتی بود درین مقام دائم ہست سرّ اندراج نہایتِ دیگران در بدایتِ نقشبندیہ این است ۔ واین حد دائم کہ اربابِ ولایتِ صغریٰ را موعود بہ فرد است ولایتِ کبریٰ را نقد وقت درین نشاۃ است بیقین کہ موعودِ ایشان فوق الفوق ۔ و درین مقام فنائے وبقائے کہ حاصل می شود اصل فنائے اتم وبقائے اتم ہست و تجلیِ حقیقی فعل وصفت و ذات درینجا ہست ونفس را اطمینان و صدر را انشراح حاصل آید بمدارجِ رضا و سلطنت نفسِ مطمئنہ بر تختِ صدر درین مقام ہست ۔ بدانکہ درین ولایت

ہر چند فنائے نفس و اطمینانِ او حاصل شد لکن جہاد با عناصر قلب باقی ہست ۔

بدانکہ در ولایتِ علیا سیر در اسم باطن است چنانچہ در ولایتِ کبریٰ سیر در اسم ظاہر است یعنی در ولایتِ کبریٰ سیر مثلاً علم و قدرت و ارادہ واقع ہست و در ولایتِ علیا سیر در العلیم والقدیر والمرید مثلاً واقع ہست ۔ و وسعتِ صفات را بدون ملحوظیتِ ذات با وسعت ملحوظیت صفات ہیچ نسبت نیست بلکہ تفاوت بسیار ہست ۔ بدانکہ این ولایتِ علیا را کہ ولایتِ ملائکۂ ملاءِ اعلیٰ فوقیت ہست بر ولایتِ انبیاء کہ ولایتِ کبریٰ است نہ افضلیت چرا کہ صاحب ولایت تحتانی را عروجات بر حقیقتِ ولایتِ فوقانی حاصل می شود و صاحب حقیقتِ ولایتِ علیا محبوس بہ ہمان حقیقت نماند چنانچہ در شرح مواقف[1] مذکور ہست چنانچہ فضل عنصرِ خاک است ہر چند عناصر دیگر را علو ہست پس ولایتِ مذکورہ را تفوق ہست بہ افضلیت نفضل و الافضلیت للانبیاء و علی نبینا و علیہم السلام

دائرہ ولایتِ علیا

دائرہ اسماء باطنی در حیی است کہ بیک درجہ از اسم الظاہر بحضرت ذات اقرب اند و این اسماء مبادی تعینات ملائکۂ ملاءِ اعلیٰ اند ۔ و درین دائرہ حاملہ بآتش و باد و آب ہست و ترکیب ملائکہ نیز از ہمہا است

و در نہایۂ این ولایت علیا کہ مرتبۂ اولی از تعین اول است کہ جامع جمیع مراتب اسماء و صفات و شیونات و اعتبارات ہست

دائرہ کمالاتِ نبوت

و درین مقام از حضرت ذات ہست الخ صفات و اسماء و شیونات و اعتبارات در دید محبت نہ در خارج و معاملت درین مقام با جزاء ارضی ہست

---

[1] سید شریف علی بن محمد جرجانی (المتوفی ۸۱۶ھ) این شرح مواقف فی علم الکلام در ۸۰۷ھ نوشت ۔

وانکشافِ مقطعاتِ قرآنی ومتشابهات ورای تاویلات درینجا است۔

بدانکه نبوة مخصوص به انبیاء است علیٰ نبینا وعلیهم السلام۔ وکمالاتِ نبوت بالاصالت نیز مخصوص به ایشان است اما بالتبعیة بعضی افرادِ امتِ مرحوم آن سرور صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم را نیز میسر است۔ وکمالاتِ ولایاتِ ثلثه نسبت به کمالاتِ نبوت بمشابه قطره نسبت به دریای محیط است وعارفی که درین مقام می رسد مومن به ایمانِ غیب حقیقی است واز علمای راسخین است واز عناصرِ قالب آنها حکم بدنِ اخروی می گردد۔ ودرین جا در صعود رو بحق ودر هبوط بالکل رو بخلق است چراکه نگرانی به فوق نمانده است۔ ودرین هبوط عنصرِ خاکی پائین تر وافضل است والحم

دائرهٔ کمالاتِ رسالت
صاحب آن مقام متوجه است بر آن و
اخذ می کند از حضرتِ ذات بالاصالت
اگرچه این مرتبه از تبعیت یافته باشد لیکن
می کند از جزئیات وتصرف می کند آنها
باذن الله تعالیٰ

بدانکه تفاوتی که درین مقام واقع است به اعتبارِ ترقیات وتنزلات در مقامات است۔ یعنی آنکه صاحب مقام اسفل را قربی باشد که صاحب مقام اعلیٰ را نبود۔ چنانچه حضرتِ نوح فائق است بر حضرت ابراهیم به اعتبار ایشان در سافل است من حیث المقام۔ کذلک الاولیاء ایضاً بدانکه هر چند درین مراتب افرادِ ذات از اسماء وصفات وشیونات است واز اسم الظاهر والباطن متعالی است لکن هنوز ذات بحت بسیار دور است فافهم۔

دائرهٔ کمالاتِ اولوالعزم
صاحب این مقام مجاهد است
بجهادِ جسمانی وتصرف در
خلق الله بالله

دائرهٔ کمالاتِ اولوالعزم وصاحب این کمالات

یکبارگی تمکین فی عین التلوین منعوت است ودرین مقام اقربیتِ ذاتِ تعالیٰ معدوم الکیفیت است

چنانچه در کمالاتِ نبوت مجهول الکیفیت بوده است. و محبت درین مقام بمعنی ارادهٔ طاعت و شفقت بر خلائق است چنانچه علمای شریعت مقرر نموده اند فافهم.

چنانچه خاتم الرسل صلی الله علیه و آله وسلم خاتم مراتب رسالت و مراتبِ نبوت است صاحب کمالاتِ خاتمیت که از افرادِ امت باشد خاتمِ ولایات و کمالات و حقائق و اسرار و معارفِ محمدی صلی الله علیه و آله وسلم و درین مرتبه تمکین است نه تلوین.

دائرہ کمالاتِ خاتمیت
صاحب این کمالات خاتم ولایات محمدی است علی صاحبها الصلوٰة والسلام

بدانکه اصل منصب قیومیت شعبه الیست از تبعیتِ کمالاتِ خاتمیت و آنچه قبل از وصول به کمالاتِ خاتمیت منکشف می شود بمنزلهٔ ظلال و عکوس قیومیت است نه عینِ آن.

دائرہ قیومیت
کمالاتِ این دائره نیز ناشی است از دائرهٔ خاتمیت

دائرہ محبوبیت
ظلال اسماء و صفات که مقامِ اصلی اولیاء است

دائرہ خلت
که صاحب خود دائرهٔ تعین وجودی است بلکه تعینِ حبی

دائرہ محبوبیت
اسماء و صفات که مقامِ اصلی انبیاء و رسل است علی نبینا و علیهم السلام

دائرہ محبت
ذاتیه محض به کلیه الله است اصالةً و به اتباعِ ایشان تبعیةً

دائرہ محبوبیت
ذاتیه صرفه که مخصوص آن سرور صلی الله علیه و آله وسلم من حیث اسمه محمد صلی الله علیه و آله وسلم است

دائرہ محبوبیت
خالصه که مخصوص به آن سرور صلی الله علیه و آله وسلم من حیث ولایتِ اسمه احمد صلی الله علیه و آله وسلم است

بدانکہ درین ہر دو
مرتبہ صور صفات ثمانیہ
متجلی می شود چنانچہ در مرتبہ
اول صور علمیہ آنہا منکشف
می گردد۔ فافہم۔

دائرہ حب صادق
مختص بہ آں سرور صلی اللہ تعالیٰ علیہ
وآلہٖ وسلم من حیث کلما
الاصمین المبارکین علیہ
الصلوٰۃ والسلام

دائرہ تعین وجودی
داین مرتبہ ثانی ہست
از مراتب حقیقۃ
الحقائق

دائرہ
تعین حبی داین مرتبہ
ثالث ہست از مرتبہ
حقیقۃ الحقائق

دائرہ حقیقت
کعبہ ربانی حضرت بیچون درین
مرتبہ متجلی بذات من حیث عظمت
وکبریائی حقیقی ہست وہمین ست مرکز در
عالم کبری چنانچہ مضغہ است در
عالم صغری

بدانکہ منشاء
ہمہ تجلیات ذاتیہ عین نور صرف ہست کہ مسجود ہیچ آمدہ و اصل ہمہ تجلیات ذاتیہ
شدہ پس ہرگاہ منبا ہمہ تجلیات ذاتی باشد از مسجودی دیگران چہ ستودہ آید فافہم
وصول باین مقام از ادراک تفصیل ہست و بس کہ سلوک جذبہ دریخا بال و پر شکستہ فافہم۔

دائرہ حقیقت قرآنی
کہ نور اطلاق صرف نیز درین مرتبہ
گنجایش نہ دارد و گر عند النزول بلکہ
مبدأ عروسعت بیچونی و امتیاز بیچگونہ
ہیچ چیز را گنجائی نیست

بدانکہ در کلام اللہ با وجود اجمال
تفصیل ثابت ہست و وسعت و تمیز نیز
کائن یعنی با وجود بساطت امر از نہی و وعد از وعید
ممتاز ہست با متیازے کہ مبرا ست از ادراک غیر و اجمال و تفصیل نیز از ہمین قبیل است۔

دائرۂ
فاتحۃ الکتاب کہ نصف اولیٰ
بیان الوہیت و ربوبیت است
نصف ثانی
مشترک بین اللہ و بین العبد نصف سیوم
بیانِ عبدیت ہم و ہدایت علیا
و محبت عظیا

دائرۂ مقطعات قرآنی
کہ اسرار ہست بین المحب و المحبوب
بلا واسطہ نصف متشابہات
قرآنی کہ رموز ہست بین المحب
و المحبوب فافہم

دائرۂ بسم اللہ
الرحمٰن الرحیم کہ مشتمل است بر ہمہ اسرار
توریت و انجیل و زبور و بر اسمائے دیگر
و حاوی تمام اسرار قرآن مجید
و فاتحۃ الکتاب است

دائرۂ بائے بسم اللہ
الرحمٰن الرحیم عن تواضع
للہ رفعہ اللہ
الیہ

دائرۂ نقطۂ باء
اسم کہ اصل حقیقۃ الحقائق
است و بس

دائرۂ صباحت
مرجع این حسن ذات
کمالات حضرت ذات
است

دائرۂ ملاحت
مرجع این حسن ذات
صرف ذات است
فافہم

دائرۂ تنزلات درین
مقام غیر از دست تہی و
اعتیائے جگونی کہ بر وجہ کمال
است تعبیر نمی توان کرد

بدانکہ این مرتبہ نسبت بہ اصل
الاصل دارد و حقائق سابقہ ہمہ اجزائے او ست
و حقیقت قرآنی جزء این حقیقت ہست ازین جہت

او مبدأ وسعت بے چونی است وصلوٰۃ کمال وسعت بے چونی مرتبۂ صلوٰۃ درین مقام ہمشابہ نہایت است در مخفی بر قرۃ عینی فی الصلوٰۃ و ارحنا یا بلال۔ و الصلوٰۃ معراج المؤمن و اقرب مایکون العبد من الرب فی الصلوٰۃ ازین جا است فافہم۔

دائرۂ معبودیت
صرفہ کہ تحقیق حقیقت لا الٰہ
الا اللہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم درین جا است و امتیاز عبد از
معبود نیز درین جا

بدانکہ قدم را اصلا درین مرتبہ گنجائش نیست یا محمد ان ربک یصلی اشارہ بہ منع وصول قدمی است وللہ الحمد والمنۃ کہ مرنظری را منع نہ فرمودہ اند بلکہ وسیع ساختہ اند فافہم

دائرہ نزول و
ہبوط در مرتبۂ جزو ارضی و
استقامت بر درجۂ اونی بندگی
وہدایت وارشاد واعلاے
کلمات اللہ

ہفت درجہ متابعت درین مقام دست می دہد و تابع حکم متبوع درین مقام می گیرد کہ گویا از یک مشرب آب می خواہد فافہم وسر لقیہ از احمد محمدی بودن درین مقام منکشف می گردد۔ صلی اللہ تعالٰے علی سیدنا محمد و آلہٖ وصحبہٖ وسلم۔

تمام شد

مشائخِ طرقِ اربعہ

(طرقِ خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ)

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

بفضلہٖ تعالیٰ این بندۂ حقیر بہ کابل (افغانستان) رفتہ از کتب خانۂ حضرت نور المشائخ علیہ الرحمۃ مطالعۂ یک مخطوطۂ نادر کردم کہ دارندۂ رسائل امام ربانی مجدد الفِ ثانی قدس سرہٗ بود ۔ در آخر آن مخطوطہ یک رسالہ بود کہ در آن طرقِ اربعۂ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ درج بود و آن رسالہ را حضرت مجدد الفِ ثانی قدس سرہٗ از بیاضِ پیرِ خود نقل فرمودہ بودند این بندہ را اسعاد دستے رفیقِ حال بود کہ آن رسالہ را بتاریخ ۲۶ اگست ۱۹۶۹ء نقل کردم و حالا بپیشِ قارئین نذر کنم ۔

والسلام ۔ احقر ۔ غلام مصطفےٰ خان

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

ذکرِ مشائخ طُرُقِ اربعہ کہ مشہور ہست در بلادِ ماوراء النہر و خراسان از دستخط خاص امام المتقین قبلۃ العارفین مرشد و پیر حضرت محبوب رب العلمین قطب ربانی حضرت مجدد الفِ ثانی رضی اللہ عنہ نقل گرفتہ شد۔ اعنی انتساب پیرانِ الیشان بدین تفصیل ہست۔

انتساب این داعیِ کمینہ محمد الباقی باین خانوادۂ علیہ چنان ہست کہ این کمینہ خرقہ پوشیدہ و مصافحہ کردہ و اجازۂ تامۂ عامہ و ارشاد یافتہ از حضرت مرشد علی الاطلاق و غوث الآفاق فی المشارق و المغارب بالاستحقاق مخدومی و سیدی خواجہ اسحاق قدس سرہٗ۔ والیشان از دو جا اجازہ و نسبت و ارشاد یافتہ اند۔

اولاً از والد خود حضرت قطب الاقطاب مولینا خواجگی کاسانی الدہبیدی قدس سرہٗ۔ بعد ازان از خلیفۃ الخلفاء الیشان حضرت مولینا لطف اللہ قدس سرہٗ کہ ہمشیرہ زیر بودہ اند بحضرت مولینا خواجگی و حضرت مولینا لطف اللہ قدس سرہٗ از حضرت مولینا شاہ حسین مرغیلانی کہ از خلفاءِ حضرت خواجہ احرار اند اولاً نسبت درست کردہ مجاز شدہ بودند۔ بعد

از ایشان بحضرت مولینا محمد قاضی پیوسته از ایشان نیز مجاز گشته اند۔ و بعد از ایشان بحضرت مخدومی مولینا خواجگی نیز بعیت کردہ اند و خدمات و ایثارہائے بے نہایت مالاً و نفساً بتقدیم رسانیدہ اند۔ پس از ان جہت حضرت مولینا خواجگی قدس سرہ ایشان را صدیقِ خلفاء و قائم مقام مطلق خود خواندہ اند۔ پس معلوم شد کہ حضرت مولینا خواجگی، و حضرت مولینا لطف اللہ را انتساب و اجازہ از مولینا محمد قاضی ہست و ایشان را از خواجۂ احرار ہست۔ اعنی حضرت ناصر الملۃ والدین خواجہ عبید اللہ و ایشان را اجازہ و انتساب بحضرت مولینا یعقوب چرخی ہست و ایشان را بخواجہ بہاء الحق والدین النقشبندیہ ہست و ایشان را بحضرت امیر کلال و ایشان را بخواجہ بابائے سماسی و ایشان را بخواجہ علی عزیزان رامیتنی و ایشان را بخواجہ محمود انجیر فغنوی ہست۔ و ایشان را بخواجۂ عارف ریوگری ہست و ایشان را بحضرت قطب الاقطابی خواجۂ جہان خواجہ عبد الخالق غجدوانی و ایشان را بخواجہ یوسف ہمدانی و ایشان را بخواجہ ابو علی فارمدی طوسی و ایشان را بخواجہ ابوالقاسم گرگانی و ایشان را بشیخ ابوالحسن خرقانی و ایشان را بشیخ بایزید بسطامی و ایشان را بہ امام جعفر صادق۔ و امام جعفر صادق را قدس سرہ دو نسبت ہست یکے بپدر بزرگوار خود امام محمد باقر و ایشان را بہ امام زین العابدین و ایشان را بہ امام حسینؓ و ایشان را بپدر بزرگوار خود اسد اللہ الغالب علی ابن ابی طالب کرم اللہ وجہہ و ایشان نیز جامع دو نسبت اند یکے از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بے واسطہ۔ دوم بواسطۂ خلفائے ثلاثہ۔ و این نسبتے کہ امام جعفر صادق را بہ آبائے گرامی ہست رضی اللہ تعالی عنہم سلسلۃ الذہب می نامند

شرافت و نزاہت و لطافت و غیر این نسبت را سلسلۃ الفضہ می گویند۔ و نسبت دیگر
امام جعفر رضی اللہ عنہ بہ پدر مادر خود ست قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ عنہم کہ از
فقہائے سبعہ بودہ اند و از کبار ائمۂ دین اند و ایشان را بحضرت سلمان فارسی ست و ایشان
را نیز دو نسبت ست یکے از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بلا واسطہ و نسبت دیگر بواسطۂ خلفائے
اربعہ۔ لیکن از ہر یکے از خلفا نسبتے خاص یافتہ۔ در طریق ذکر خفیۂ قلبی و توجہ و مراقبۂ باطن
منسوب اند بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ کہ طریق خاص ایشان بودہ و حضرات خواجگان
قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم در ورزش این نسبت نمودہ اند بدانچہ منسوب بحضرت صدیق اکبر
اند رضی اللہ عنہ۔ مخفی نماند کہ خواجہ ابو القاسم گرگانی کہ پیر خواجہ ابو علی فارمدی ست
ایشان را نیز دو نسبت ست یکے بشیخ ابو الحسن خرقانی کہ مذکور شد نسبت دیگر ایشان
بہ شیخ ابو علی کاتب ست و ایشان را بشیخ ابو علی رودباری و ایشان را بشیخ ابو عثمان
مغربی و ایشان را بہ سید الطائفہ شیخ جنید ست قدس سرہ و شیخ ابو الحسن خرقانی
بہ سہ جا منسوب اند یکے بہ شیخ بایزید بسطامی چنانکہ مذکور شد و این بحسب روحانیت ست
دیگر بشیخ ابو علی رودباری و شیخ ابو سعید ابو الخیر و این دو ہم بحسب روحانیت ست ہم بحسب ظاہری
و شیخ بایزید بسطامی را نسبت و بیعت بحضرت امام بحق ناطق جعفر صادق ست رضی اللہ عنہ
چنانکہ امام غزالی در کتاب طیب القلوب خود آوردہ اند کہ شیخ بایزید بہ امام جعفر بیعت
فرمودہ و دوام ذکر اللہ اللہ و شکرے شکرے گفتے تا آن از دنیا رحلت فرمود انتہی کلامہ
و ہمچنین ست در کشف المحجوب شیخ علی عثمان جلابی کہ معاصر شیخ ابو علی فارمدی بودہ اند

و در تذکرۂ عطار قدس سرہا۔

پوشیدہ نماند کہ انتساب اجازت این کمینہ از طریقہ جہریہ یسویہ اولاً بار از حضرت قطب الاقطاب غوث الخلائق و الطرائق حضرت قاسم شیخ المیاں عالی الاکبیر بلخی است بعدہٗ از شیخ المشائخ فی العالم الاعلم الافخم سید طیب بلخی است بعد از ایشان از برادر ایشان اعنی السید السند العارف باللہ و الغوث الاعظم الاعلم بلا اشتباہ سندنا محمد دمنا و استاذنا سید عبد اللہ بلخی مرۃً بعد اخریٰ و کرۃً بعد اخریٰ اجازت نامۂ عامہ و لباس خرقہ مشروف کردند و در ہمیں طریقہ از مشائخ کبار بسیار بہ اجازت و ارشاد موفق و مبشر گردیدہ تحرزاً عن الاطناب مذکور نہ گردانید۔ پس معلوم باشد کہ حضرت قاسم شیخ از طرق اربعہ مشہورہ مجاز بودند لیکن روش طریقۂ ایشان جہر بودہ و درین طریقہ منسوب و مجاز اند۔ اولاً از روئے معنی از حضرت شیخ خدائے داد و از روئے صورت از دو خلیفہ شیخ خدائے داد اول از خواجہ مولینا نوری کہ ہیجدہ سال در ملازمت ایشان سلوک نمودہ مجاز شدہ اند و بعد از ان از مشائخ طرق متعددہ و بعد از سیاحت و ملازمت مشائخ بحضرت مولینا دکوہ دری پیوستہ اند و ہیجدہ سال دیگر در خدمت ایشان بودہ بعد از وفات ایشان بہ مسند ارشاد نشستہ اند و می فرمودند یا آنکہ بہ کبر سن رسیدہ ام اگر دانم کہ کسے باشد کہ از و فائدہ می توان گرفت بقیہ عمر بخدمت آن عزیز بسر می بردم و غاشیۂ او بر دوش کشیدہ در جلوئے او می دوم و الیشان یاد از کبرائے متقدمین می دادند هَنِيئًا لِمَنْ رَآهُ وَجَالَسَهُ وَصَاحَبَهُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ۔ و حضرت شیخ

خدائے دا در انسبت بہ شیخ جمال الدین و شیخ جمال الدین را نسبت بہ شیخ خادم ہست و حضرت
مخدومی سید عبداللہ را مع برادر نسبت بزرگوار الیشان ہست کہ اعلم علمائے زمان و اکبر
کبرائے وقت بودہ اند و مشہور اند بقاضی صالح البلخی و حضرت مخدومی سید عبداللہ را از
مشائخ طرقِ متعددہ نسبتہا و اجازتہا بسیار ہست لم نذکرہا تحرزاً عن التطویل و
حضرت شیخ محمد صالح المشہور بقاضی والسید بشیخ علی شیخ ہست و ایشان را شیخ علی امست
ایشان را بایامن بابا ہست و بعضے بہ امین آتا گفتہ اند و ایشان را الصدر آتا و بعضے امین آتا
را نسبت بہ شیخ جمال شاشی دادہ اند۔ و صدر آتا را بہ زنگی آتا ہست و زنگی آتا را بہ حکیم آتا
و حکیم آتا را بہ حضرت برہان المحققین خواجہ احمد لیسوی ہست و ایشان را بہ شیخ ابو یوسف
ہمدانی ہست۔ و نسبت شیخ ابو یوسف ہمدانی تا آخر مذکور شد۔ و خواجہ احمد لیسوی را دو
نسبت دیگر ہست یکے بہ شیخ شہاب الدین سہروردی و دیگر بہ ارسلان بابا و ایشان را
نسبت بہ حضرت سلمان فارسی نیز دادہ۔ چنانکہ خرقۂ امانتی آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم
حضرت سلمان بہ ایشان رسانیدہ اند و می تواند بود کہ این نسبت از راہِ معنی باشد بر تقدیرِ
صحت۔ اما نسبتِ این کمینہ در طریقۂ علیۂ کبرویۂ ہمدانیۂ فتحیہ از کبار مشائخ در آن طریق
واقع شدہ۔ خصوصاً از حضرت برہان المحققین و قطب العارفین و غوث السالکین شیخ صدر
الملۃ والدین البخاری القراکولیست کہ مدۃ دہ سال فی الخلوۃ والجلوۃ بالغدو والآصال
والصحبۃ والسفر والحضر ملازمِ آستانِ عبودیت بودہ بنظراتِ خاصہ و لباسِ خرقہ از شیخ
ترسون المروی و شیخ نور الدین ابراہیم الختلانی کہ ہمشیرہ ہائے مخدومی الاعظم شیخ

صدر الدین بودند میسّر گردید۔ پس این ہر سہ عزیز را نسبت بحضرت مخدومی قطب الاقطاب الشیخ الشہیر السامی مولینا محمد الجامی ہست و ایشان را نسبت بحضرت مخدومی الاعظم شیخ حاجی محمد الخبوشانی ہست و ایشان را بحضرت شاہ البیدواری ہست و ایشان را انتساب بہ شیخ رشید البیدواری ہست و ایشان را بہ امیر عبداللہ البرزش آبادی ہست و ایشان را بخواجہ اسحق ختلانی و ایشان را بہ امیر کبیر امیر سید علی الہمدانی ہست۔ و ایشان را بالشیخ محمود مزدقانی و ایشان را بہ شیخ علاء الدولہ سمنانی و ایشان را بالشیخ عبدالرحمن اسفرائنی و ایشان را بالشیخ احمد الجرجانی و ایشان را بہ شیخ علی لالای غزنوی و ایشان را بالشیخ مجدالدین بغدادی و ایشان را بالشیخ نجم الدین کبری و ایشان را بالشیخ عمار یاسر و ایشان را بہ شیخ ابوالنجیب سہروردی و ایشان را بہ شیخ احمد غزالی و ایشان را دو نسبت ہست یکے بہ شیخ یوسف ہمدانی و دیگرے بالشیخ ابوبکر نساج۔ و شیخ ابوبکر نساج را بالشیخ ابوالقاسم گرگانی ہست و ایشان را نیز دو نسبت است چنان کہ ذکر شد۔ یکے بشیخ ابوالحسن خرقانی و دیگر بشیخ ابو علی رودباری و ایشان را بالشیخ ابوعثمان مغربی و ایشان را بالشیخ جنید بغدادی و ایشان را بہ سری سقطی و ایشان را بہ شیخ معروف کرخی۔ و ایشان را دو نسبت ہست یکے بہ امام علی موسی رضا و آبائہ الکرام۔ و دیگر بداؤد طائی و ایشان را بحبیب عجمی و ایشان را بالشیخ حسن بصری و ایشان را بحضرت علی کرم اللہ وجہہ۔ و امام علی موسی رضا را انتساب بہ پدر خود ہست امام موسی کاظم و ایشان را بہ پدر خود امام جعفر صادق و ایشان را دو نسبت ہست چنان کہ مذکور شد۔ واللہ اعلم۔

اما انتساب این کمینہ در طریق عشقیہ از دو جانب ہست۔ یکے از جانب مخدومی

سید عبید اللہ البلخی بجناب شیخ محمد قلی خلیفہ است و ایشان را انتساب بہ قہار شیخ دہ بابا شیخ
است و ایشان را بہ محمد صادق شیخ و ایشان را بہ ابو الحسن شیخ و ایشان را بہ الیاس شیخ
و ایشان را بہ محمد قلی شیخ و ایشان را بہ خدائے قلی شیخ و ایشان را بہ میر غیاث الدین شیخ
و ایشان را بہ بایزید شیخ و ایشان را بہ شیخ قوام الدین لبسطامی و شیخ بہاء الدین مغربی و
این دو عزیز منسوب اند بحضرت سلطان العارفین شیخ ابو یزید لبسطامی و نسبت شیخ بایزید بسطامی
الی آخرہٖ مذکور شد۔

اما انتساب این فقیر حقیر در طریقۂ قادریہ و چشتیہ بہ دو عزیز است۔ یکے بہ سید
تاج الدین متنبی و دیگر بہ سید عبد اللہ مکی و این دو عزیز را انتساب بہ شیخ علی منصور منبجی
است و ایشان را بہ شیخ محمد تجادی و ایشان را بہ شیخ طاہر بن زیان و ایشان را بہ شیخ
احمد بن موسی الشیشی و ایشان را بہ شیخ شہاب الدین زروق و ایشان را بہ شیخ ابو الحسن علی
لشیشی بواسطۂ احمد بن موسی مذکور۔ و شیخ ابو الحسن علی را انتساب بہ والد خود است شیخ
ابو حفص عمرانی علی و ایشان را بہ سید مجد الدین ابو محمد صالح الزواوی است و ایشان را
بہ شیخ محمد مخلص طیبی است و شیخ احمد بن رندہ مر (زندہ مرد ؟) و این دو را انتساب شیخ
شرف الدین ابن العادل است و ایشان را بہ شیخ عبد اللہ بن شجاع الدین الفاروقی است
و ایشان را بہ شیخ جمال الدین بن یوسف بن محمد بن نصیر معدمی است و ایشان را بہ شیخ
عبد اللہ محمد بن ابراہیم عبد الواحد بن سرور المقدسی است و ایشان را بہ غوث الثقلین
محی الدین عبد القادر الجیلانی است و ایشان را بہ شیخ ابی سعید المبارک بن علی المخزومی است

والیشان را بہ شیخ ابوالحسن علی بن محمد بن یوسف القرشی الہکاری است والیشان را بشیخ
ابوالفرج عبدالرحمن بن عبداللہ الطرطوسی است والیشان را بہ شیخ عبدالواحد بن عبدالعزیز
تمیمی والیشان را بہ والدِ خود شیخ عبدالعزیز است والیشان را بہ شیخ ابوبکر محمد را الشبلی است
والیشان را بہ شیخ ابوالقاسم الجنید البغدادی است سید الطائفہ والیشان را بہ شیخ سری
سقطی والیشان را بہ شیخ معروف کرخی و نسبت شیخ معروف کرخی تفصیل الی آخر مذکور شد
(تا اینجا سلسلہ ہاے حضرت خواجہ باقی باللہؒ بہ دستخطِ خاصِ الیشان تفصیل وار گرفتہ شد) .

تمت